

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Юрій БІДЗІЛЯ

УГОРСЬКИЙ ЕТНОС ТА УГОРСЬКОМОВНА ПРЕСА НА ЗАКАРПАТТІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 23.

УДК 007:304:659.3.

Бідзіля Ю.М. Угорський етнос та угорськомовна преса на Закарпатті; 18 стор.; кількість бібліографічних джерел – 19; мова українська.

Анотація. У статті розглядаються основні етапи формування угорського етносу Закарпаття в різних соціально-політичних та історичних умовах, аналізуються проблеми зародження, становлення та сучасного функціонування угорськомовної преси краю.

Ключові слова: угорський етнос, національні меншини Закарпаття, угорськомовна преса, інформаційний простір, українсько-угорські взаємини.

Аннотация. В статье рассматриваются основные этапы формирования венгерского этноса Закарпаття в разных социально-политических и исторических условиях, анализируются проблемы зарождения, становления и современного функционирования венгриязычной прессы края.

Ключевые слова: венгерский этнос, национальные меньшинства Закарпаття, венгриязычная пресса, информационное пространство, украинско-венгерские связи.

Summary. The article covers the main stages of forming Hungarian ethnos in Transcarpathia in different socio-political and historical conditions. The main problems of origin, development and the modern state of Hungarian press are investigated.

Key words: Hungarian press, informational space, Ukrainian, Hungarian relations.

Всупереч численним прогнозам радянських політиків ХХ століття щодо злиття етносів і створення однорідної інтернаціональної спільноти на сучасному етапі розвитку людства вплив національно-етнічних чинників на різні галузі суспільного життя не лише не зменшився, а значно зріс. Це яскраво продемонструвала активізація національних рухів та сплеск національної самосвідомості в останні роки існування СРСР та у перші роки незалежності пострадянських республік. Україна належить до тих молодих країн, у яких державотворча нація майже у всіх регіонах домінує, але не враховувати етнічний чинник у політиці нашої держави було б помилково. Водночас на рівень, зміст, спрямованість і результати взаємовідносин національно-етнічних спільнот істотно впливають різноманітні фактори (духовно-культурні, психологічні, економічні, соціальні, політичні, правові). У свою чергу і міжнаціональні (національно-етнічні, міжетнічні) відносини суттєво позначаються на розвитку різних сфер життєдіяльності особи, функціонуванні інститутів громадянського суспільства та держави, на змісті й особливостях правового регулювання в цілому.

Закарпаття – один із поліетнічних регіонів України. Історично так склалося, що, крім українців, у цьому регіоні проживають угорці (друга за чисельністю етнічна група в області), румуни, росіяни, словаки, німці, роми (цигани), євреї, вірмени та ін. Загалом на Закарпатті, за даними останнього перепису населення, мешкає близько 100 національностей. У науці етноси прийнято поділяти на ті, що є автохтонними, тобто які мешкають на певній території споконвічно, й ті, котрі опинилися на ній

відносно недавно внаслідок історико-політичних або інших обставин. Угорську національну меншину традиційно відносять до автохтонного населення Закарпаття, оскільки угорці оселилися тут більше тисячі років тому.

Актуальність нашого дослідження очевидна з огляду на відсутність комплексного вивчення етнодемографічного, суспільно-політичного та культурного розвитку угорців Закарпаття упродовж періоду незалежності. Окремого ґрунтовного аналізу потребує угорськомовна преса, яка практично не вивчалася ні в радянський період, ні після отримання Україною незалежності. Із 1991 року кількість угорськомовних періодичних видань на Закарпатті збільшилась у кілька разів, що є свідченням як справжньої свободи слова в державі (у тому числі для національних меншин), так і проявом надзвичайної громадсько-культурної активності угорського етносу в регіоні та Україні в цілому. Оскільки медіа в нинішніх умовах не керує єдина партія, як це було за часів СРСР, то саме через вивчення преси можна достатньо повно осмислити й проаналізувати суспільно-політичне становище, культурний розвиток угорців Закарпаття упродовж періоду незалежності й усунути прогалини в дослідженні історії розвитку найбільш чисельної національної меншини регіону та її стосунків з іншими національностями краю. Одночасно вивчення специфіки функціонування угорськомовної преси в поліетнічному середовищі є білою плямою для журналістики як науки і в Україні, і в Угорщині.

Тривалий час після встановлення радянської влади на Закарпатті про угорську національну меншину в наукових працях майже не згадувалося.

Згодом процес дослідження українсько-угорських та угорсько-українських взаємин активізувався. Зачинателем цієї справи була кафедра угорської філології, створена в Ужгородському університеті в 1964 році, згодом Центр гунгарології (1988 р.). Найбільш вагомими праці науковців названих установ присвячені лінгвістичним проблемам: монографія «Українсько-угорські міжмовні контакти» (1970-1976 рр.), тритомний «Атлас угорських говорів Закарпаття» (1992-2003 рр.) та семитомний «Загальнокарпатський діалектологічний атлас» (1989-2003) за редакцією завідувача кафедри й директора Центру гунгарології проф. П.М. Лизанця. Регулярно з'являються актуальні розвідки в науковому періодичному виданні «Acta Hungarica». Все ж тодішні дослідження, особливо історико-літературні, часто були заідеологізовані й притягували в гунгаристику «тему радянського способу життя», «вплив великої жовтневої революції», «образ В.І.Леніна», «ленінські квітневі тези», «історію боротьби угорської комуністичної партії», «питання про перемогу соціалістичної революції в Угорщині» тощо [див. дет.: 19, сс. 24, 28, 29, 30, 31, 81, 134].

Після проголошення Україною незалежності інтерес до дослідження проблем угорського етносу підвищився серед учених-істориків. Заслуговує на увагу угорськомовна історіографія Закарпаття (Д. Дупко, І.Орос, А.Бергсасі, І.Черничко та ін.), в якій наукові студії подано крізь призму українсько-угорських взаємин та суспільного становища угорської національної спільноти області. В останній час з'явилися наукові праці, присвячені новітньому періоду стосунків між Україною та Угорщиною. Зокрема, ґрунтовно проаналізовано процес становлення українсько-угорських міждержавних відносин у перші роки після проголошення нашою країною незалежності [1], зроблено спробу визначити місце Закарпаття в системі міждержавних відносин України та Угорської Республіки в сучасних геополітичних умовах [2], в історичному розрізі представлено політичну активність угорськомовного населення Закарпаття під час проведення виборів різного рівня [16], сучасне суспільно-політичне становище та культурний розвиток угорської національної меншини [3].

Угорська національна меншина в Україні належить до тих, що територіально проживають найбільш компактно. За даними перепису 2001 року, основна частина українських громадян угорської національності мешкає на Закарпатті (здебільшого в Берегівському, Виноградівському, Мукачівському, Ужгородському районах) і складає 96,7%. Історики та етнографи зауважують, що угорці Закарпаття опинилися на території України не внаслідок недавніх міграцій чи переселень, а через історико-політичні трансформації. Ця подія сталася порівняно недавно – після возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною у 1945 році.

Протягом XIX-XX століть політичне, правове та національно-культурне становище угорськомовного населення Закарпаття постійно змінювалося. У період існування дуалістичної монархії

(з 1867 року), до складу якої належало і Закарпаття, центральна угорська влада всіляко намагалася контролювати всі політичні й економічні процеси. Угорський етнос, хоч чисельно і не домінував на Закарпатті, але мав привілейоване становище, бо належав до державотворчої нації. Одночасно внаслідок піднесення національно-визвольного руху, посилення боротьби проти війни спостерігалася поетапне зростання національної самосвідомості українців краю. З іншого боку, відбувалося посилення мадяризації та «політичного терору щодо місцевого населення. Тобто здійснювався офіційний процес зміцнення угорської гегемонії щодо інших, поневолених етносів. Одним із яскравих прикладів зростання політичних утисків стало обмеження виборчих прав громадян, унаслідок чого закарпатоукраїнське населення мало недостатній доступ до політичного життя, обмежувалася свобода друку, зборів, спілок, народних виступів тощо. «Чітко встановлювався високий майновий і освітній ценз (закони 1913 і 1914 років). Крім того, виборчий процес проходив в умовах переслідувань, репресій, вуличних сутичок, що вказувало на складну соціально-політичну кризу суспільства» [16, С.68].

Усі тогочасні політичні партії Угорщини (як провладні, так і опозиційні) не мали особливої популярності на Закарпатті й виступали за жорстко централізовану владу, «за різні переваги титульної (угорської) нації та безапеляційну ідеологічну основу монархії» [16, С. 68]. Однак владна політика, всіляко нехтуючи елементами наростаючого національного «ренесансу», призвела до наростання внутрішньополітичної кризи в державі. Дедалі гострішими ставали відносини угорців із чехами, поляками, словенцями, хорватами, українцями.

Після розпаду Австро-Угорщини, за Сен-Жерменською угодою, Закарпаття разом із Пряшівщиною відійшло до Чехословаччини, а угорці із титульної нації й політично панівної групи населення перетворилися в національну меншину. Слід зауважити, що тогочасний чехословацький уряд, особливо в перші роки після Сен-Жерменської угоди (1919), проводив досить лояльну політику щодо національних меншин. Великою мірою це торкнулося україномовного населення Закарпаття, його національної освіти, яка до цього часу була у найбільш безправному стані. Угорський етнос у складі нового державного утворення мав за собою усі права на рівні з іншими народами. Політичний розвиток Чехословацької Республіки у 1919 році був спрямований на формування демократичного суспільства, що перш за все виявлялося в дієвості плюралізму, спиранні на законодавчі ініціативи, практиці політичного рівноправ'я. «Упродовж 20-30-х років XX століття прояви політичного плюралізму набули ефекту безпосередньої участі в політичній еволюції держави її громадян» [16, С.75]. Політика щодо національних меншин у тогочасній Чехословаччині була надзвичайно лояльною. «У парламенті кожен депутат мав право виголошувати промови рідною мовою. Оскільки Чехословаччина вважалася багатонаціональною демократичною державою, навіть

офіційна присяга виголошувалася сімома різними мовами» [16, С.76].

Криза 30-х років ХХ століття значною мірою вплинула на етнічні процеси в краї. У цей період серед угорського населення Закарпаття активувалася пропаганда реваншизму. Маємо на увазі, зокрема, діяльність партії А.Акоша, Автономної партії автохтонів. В усній і письмовій пропаганді доводилося, що причиною всіх лих, тяжких наслідків кризи є Версальська система, яка поділила угорський народ між різними державами Центральної Європи. Зміна кордонів Чехословаччини, повернення Закарпаття в лоно «історичної» батьківщини – Угорщини – відновить гармонію розвитку економіки краю. В роки кризи зросла кількість угорської молоді, яка таємно направлялася на двомісячні політичні навчання в Угорщину. Повернувшись в Закарпаття, молодь ставала активом партії А.Акоша, завзято включалася в пропаганду реваншизму, у суспільстві почали з'являтися прогітлерівські настрої [11, с. 217].

Навесні 1939 року Угорщина окупувала Карпатську Україну. Політичні катаклізми того часу внесли серйозні зміни в політичне життя Закарпаття. Повністю окупувавши регіон, гортіївці приступили до звільнення території від «небажаних» елементів, яке проходила паралельно з діями армії. Масові арешти русинів-українців набули таких масштабів, що уряд змушений був вислати сюди свого представника Т. Патакі для приборкання тих місцевих керованих, котрі надто порушували закони [11, с. 467]. Така політика угорського уряду на території Закарпаття згодом зробить угорськомовне населення краю заручником нових політичних обставин, коли мало не кожен угорець буде вважатися неблагонадійним.

Упродовж 1939-1944 років угорці в регіоні знов займають панівне політично-правове становище. Проблема національно-патріотичних рухів усіх етносів краю (у тому числі й угорського) цього періоду присвячено чимало наукових розвідок [див.: 19].

Після визволення Закарпаття в 1945 році і возз'єднання його з Радянською Україною становище угорців області знову-таки змінилося – вони стали національною меншиною. Органи нової радянської влади поставилися до угорців двоюко. З одного боку, їх прагнули якнайшвидше радянизувати та русифікувати, з іншого – угорці, так само, як і закарпатські німці, були віднесені до політично ворожих націй. Уже з жовтня 1944 року радянська влада починає активно проводити репресивні заходи проти угорськомовного населення Закарпаття. Науковці зазначають, що в цей період «угорці-комуністи та нечисленні прорадянсько налаштовані групи угорського населення краю, хто з переконань, а хто з ілюзій чи меркантильних інтересів, підтримали включення Закарпаття до складу Радянського Союзу» [див. дет.: 10, с. 122]. Більше десяти угорців були делегатами з'їзду Народних комітетів 26 листопада 1926 року в місті Мукачеві та підтримали возз'єднання Закарпаття з радянською Украї-

ною. У цілому ряді угорських сіл навіть було проведено збір підписів на підтримку Маніфесту про возз'єднання. Але невідомо, скільки угорців щиро підтримали Маніфест, а скільки з них поставили свої підписи під політичним і юридичним тиском [див.дет.: 10, с. 122].

Проте демонстрація прихильності до нової влади на Закарпатті не вберегла угорськомовне населення краю від репресій. Восени 1944-го та на початку 1945 років почалися масові арешти і депортації угорців Закарпаття. «У відповідності до... розпорядження військової ради 4-го українського фронту від 13.XI. 1944 р. всі угорці-чоловіки віком від 18 до 55 років прирівнювались до військовополонених. На підставі цього розпорядження до таборів було відправлено близько 70 тис. угорців, з них 25 тис. були вихідцями із Закарпаття» [див. дет.: 10, с. 122].

У кінці 40-х – на початку 50-х років переслідування угорців силовими органами СРСР продовжувалося. Особливо активно у цьому напрямку НКВС працювало упродовж 1946-1950 рр. Зауважимо, що переслідувалась як угорськомовна інтелігенція, так і просте селянство. Дослідники зазначають, що за цей період без суду і слідства репресовано близько 10 тис. угорців. Більшість із них були звичайними селянами, котрі не виявляли особливого бажання вступати до новостворених колгоспів. «1029 приватних господарств угорськомовних селян (51,5% від усіх господарств) було кваліфіковано як куркульські», які підлягали ліквідації. Це дало науковцям підстави говорити про «політику дискримінації угорців Закарпаття за етнічною ознакою» [див. дет.: 8, с. 102-104]. Лише в останній рік життя Й.Сталіна масові репресії щодо угорців Закарпаття послабилися, а після смерті «вождя народів», коли почалася відлига й десталінізація в усіх сферах суспільного життя, угорців стали звільняти з концтаборів і частково реабілітовувати як незаконно репресованих.

Протягом усього періоду існування радянської влади на Закарпатті угорці проживають тут компактно, переважно в Притисянській низовині, здебільшого в сільській місцевості. За даними перепису населення 1989 року, найбільша кількість угорців мешкала в Берегівському районі. Відповідно до офіційних даних, на Берегівщині з 85,1 тис. осіб угорці склали 57 тис. (майже 67% усього населення району). У 25-ти селах Берегівського району угорці склали абсолютну більшість мешканців. Фахівці-етнологи такі населені пункти відносять до так званих чисто угорських. В окремих селах згаданого району (всього 9 сіл) українці складають лише від 3-х до 5-ти % (Нове Село, Чікош, Батьово, Яноші та ін.).

На території Виноградівщини, згідно з переписом, проживало майже 28000 угорців, тобто вони склали лише 25% від усіх мешканців району. Угорськомовне населення проживало як у виключно угорських (с.Пийтерфолво (Петрово), Дяково, Бобфолво (Бобове), Нодь Паладь (Велика Паладь), Дюло (Юлівці) та інші), так і в змішаних українсько-угорських селах та містечках (Кірально-

зо (Королево), Веряця, Теково, Чорнотисово, Чєпа, Тісо-Уйлок (Вилок), Гєтіня, Чомо (Затисівка), Матієво, Фанчиково).

У місті Мукачеві та Мукачівському районі угорці склали 12,3% (13000 осіб). Чисто угорських сіл у районі налічується п'ять – Дрисино, Ліскове, Баркасово, Рівне, Чомонин.

В Ужгородському районі у 1989 році мешкало понад 25000 угорців, що складало 34% населення, у той час в обласному центрі вони становили тільки 7,8% (трохи більше 9000). Виключно угорських сіл в ужгородському районі було вісім – Великі Геєвці, Малі Геєвці, Галоч, Деренівці, Солонці, Мала Добронь, Саловка, Тийглаш (Цєглівка). Окрім того, угорці проживали в українсько-угорських (змішаних) селах. В інших регіонах області мешкала незначна кількість угорців: від кількох тисяч до кількох сотень осіб (Тячівський район – 6000, Хустський – 5700, Рахівський – 3500, Перечинський – 196, Свалявський – 133, Міжгірський – 111) [12].

У період радянської доби угорський етнос Закарпаття, разом з іншими нацменшинами та українцями, був втягнутий в усі соціально-політичні та національні процеси. Із другої половини ХХ століття в населених пунктах, де компактно проживали угорці, переважно реконструювали старі промислові підприємства. Відкриття нових заводів і фабрик у містах і містечках з угорськомовним населенням (м. Берегово, м. Чоп, смт. Вилок) слабо вирішувало проблему зайнятості. Але поступово національний склад населення на територіях їх компактного проживання змінювався. Так, спорудження в місті Берегово меблевої і швейної фабрик, майолікового заводу посилили приплив до міста українського та угорського сільського населення, спорудження дослідно-експериментального заводу діагностичного і гаражного устаткування та кількох військових об'єктів спричинило доволі швидке зростання кількості російськомовного населення. Сільські жителі мали змогу працевлаштуватися лише в колгоспах, займаючись сільгоспроботами й допоміжними промислами та ремеслами, що існували при господарствах. З одного боку, це була «економічна дискримінація», з іншого – компактне поселення угорців у сільській місцевості дало їм змогу максимально захиститися від асиміляції й дотримуватися прадідівських звичаїв та обрядів [див. дет.: 10, с. 124].

Водночас, незважаючи на те, що угорці Закарпаття у місцях компактного проживання стійко зберігають свою етнічну специфіку, традиції, мову і мають чітко сформовану національну свідомість, новітні умови вплинули на щільність угорського народу. Науковці зазначають, що «недостатність промислового розвитку та політична кон'юнктура були тими факторами, які затримували соціально-культурне будівництво в угорських поселеннях. Школи, бібліотеки, клуби, лікарні, дитячі садки і ясла тут споруджувались переважно за кошти колгоспів та радгоспів, і лише зрідка за державні капіталовкладення. Це утруднювало задоволення національно-культурних потреб угорців. Ме-

режа бібліотек, сільських клубів, будинків культури та художня самодіяльність була зорієнтована на російськомовні радянські стандарти. Фонди сільських і міських бібліотек переважно формувались російськомовною літературою, а угромовний книжковий фонд майже повністю складався з шкільних підручників, посібників, газет, журналів і радянської пропагандистської літератури» [10, с. 125]. Угорськомовної літератури в той час видавали досить мало, а жорсткий партійно-державний апарат усіляко обмежував її легальне завезення з Угорщини. Контроль за угорськомовним населенням Закарпаття особливо посилювався після революційних подій в Угорщині, а також після постанови ЦК КПРС «Про підвищення відповідальності керівників органів преси, радіо, телебачення, кінематографії, установ культури і мистецтва за ідейно-політичний рівень матеріалів, що публікуються та репертуару» (7 січня 1969 року) та постанови ЦК КПУ «Про посилення цензури». Зокрема, в останньому документі зауважено, що «деякі обкоми, міськкоми і райкоми КП України знизили вимогливість до органів преси, радіо, кіно, телебачення, видавництва, установ культури і мистецтва, рідко обговорюють питання про їх роботу, не виживають ефективних заходів до зміцнення їх професійно підготовленими, політично зрілими кадрами» [14, с.454].

Після проголошення незалежності України процес культурницької діяльності угорськомовного населення значно активізувався. Дослідники та експерти визнають, що досвід української державності виявляється плідним для оптимізації насамперед етнокультурного життя угорської національної меншини Закарпаття. Угорці розбудували національну систему освіти та виховання, створили численні національно-культурні товариства, володіють угорськомовними засобами масової інформації [1, 2, 3, 10, 19].

Угорськомовна преса Закарпаття залишається майже зовсім не дослідженим явищем, і причин цьому є чимало. Назвемо дві, на нашу думку, найважливіші: тривалий час цьому заважали радянські партійно-ідеологічні чинники, сьогодні – брак журналістів-науковців, що володіють угорською мовою. Стає усе складніше ґрунтовно опрацьовувати найдавнішу угорськомовну періодику Закарпаття, оскільки не все збереглося в місцевих архівах, а з плином часу періодичні видання руйнуються, постає небезпека їх повної втрати. Нами зафіксовано 33 угорськомовні періодичні видання, що видавалися на території Закарпаття в дорадянський період (див. додаток 1). Зумисне до них не віднесено газету «Kárpáti Igaz Szó» («Карпатське слово правди»), що стала спадкоємницею «Munkás Ujság» («Робітнича газета») і єдина збереглася в інформаційному просторі після встановлення на Закарпатті радянської влади.

Питання про початки угорськомовної преси на Закарпатті залишається й донині відкритим. Дискусійні моменти щодо першого такого роду часопису не знайшли свого чіткого вирішення в нечисленних наукових розвідках. Дослідник П.Лісовий вва-

жав, що першою угорськомовною газетою на Закарпатті слід вважати тижневик «Kárpát Hírnök»: Társadalmi, népgazdászati, s közhasznú ismeretek közlönye («Карпатський вісник»), який з'явився в 1861 році і друкувався латинським шрифтом, а її власником був Кароль Егер. Спочатку часопис набирали в угорському місті Шарошпотоку. За твердженням Г. Стрипського, лише перші чотири числа, очевидно, через брак шрифтів в Ужгороді, видавали в Шарошпотоці, «отъ пятого числа, дня 14 юлія 1861 р. K. Hírnök виходив уже въ Унгварь, а такъ отъ сего дня треба раховати початки унгарського друкарства, уже сталого» [15, с. 277-278]. «Kárpát Hírnök», як свідчить бібліографія М.Лелекача та І.Гарайди, проіснував недовго (з 1 липня до 29 грудня 1861 року), вірогідно, через брак шрифтів в Ужгороді та складність їх завезення з центральної Угорщини.

Однак питання про те, що саме «Kárpát Hírnök» є першою угорськомовною газетою на Закарпатті, на нашу думку, спірне. Якщо уважно вникнути в дослідження Г.Стрипського, то можна стверджувати, що угорськомовна преса на Закарпатті бере свій початок не з 1861 року, а з 1845, коли з'явилася газета «Kassa-Ungvári Hirdetményi Lap» («Кошицько-Ужгородський інформаційний листок»). Жодного номера цього часопису до наших днів не дійшло, але дослідник, ґрунтовно проаналізувавши архівні документи, що стосувалися місцевої преси, переконує нас, що газета виходила на Закарпатті після того, як було отримано лист-дозвіл «Намѣстничой Рады» у 1845 році (детально це за протокольною в Кошицях 7 січня 1846 року), тоді «кошицький друкар Еллінґер отворив філіялку въ Ужгородѣ, то есть перенесъ изъ Кошиць якусь часть приборов своей друкарнѣ и р. 1845 зачав издавати газету, словами Месароша «Értesítő». Однакже сеся титула хибна» [15, с. 265-266]. Науковець упевнений, що філіал видання не міг мати іншої назви, аніж ту, на яку дали дозвіл. Еллінґерові дозволили, аби свою газету, «названу въ томъ письмѣ може лиш загално словами: Kassa-Ungvári Hirdetményi lap, розширивъ и биллетритичними статями. Отже не знаю, было то Ertesítő, ци Hirdetményi lap, лише приложник Kassa-Ungvári есть бизовным...» (тобто дослідник вважає, що назва додатку відображає заголовну назву газети). Г.Стрипський для підтвердження свого припущення наводить приклади подібних періодичних видань в інших містах Угорщини, приміром «Debreczen Nagyváradí Ertesítő» («Дебреценсько-Великовардський вісник»). Науковець переконаний, що газета в Ужгороді виходила «бизовно зъ таким же обсягом тексту, яким і кошицька...». І ми схильні називати першою ужгородською газетою «Kassa-Ungvári Hirdetményi Lap» [15, с. 266]. Таким чином, перший часопис на Закарпатті з'явився угорською мовою, бо «руська» «Церковна газета» І.Раковського почала друкуватися лише у 1856 році.

Така ситуація з початком газетярства на Закарпатті не пов'язана прямо з поліетнічністю регіону, не вирізняється унікальністю, швидше навпаки

– типовістю. В історії розвитку світової та вітчизняної преси досить звичною була ситуація, коли через різні обставини перше періодичне видання друкувалося мовою, чужою для більшості населення краю чи навіть держави у цілому, або коли не збережено жодного примірника часопису й довідуємося про нього лише з інших джерел. Подібне спостерігаємо з першими львівськими газетами. Зокрема, «Kurier Lwowski» («Львівський кур'єр») з'явився 9 липня 1749 р. польською мовою, а в 1772-му «там же виходив якийсь сурогат газети «Суплімент» («Повідомлення»), жоден примірник якої не зберігся. Дійшов до наших днів лише комплект тижневика французькою мовою «Газет де Леополь», що його видавав львівський шевальє Оссуді за зразком тодішніх аналогічних французьких видань у Варшаві й Відні. Тут уміщувалася різноманітна хроніка придворного життя й місцевих церковних акцій, а також книжково-бібліографічні оповістки» [18, с. 262].

На нашу думку, цим питанням в українському журналістикознавстві приділено недостатньо уваги, а до того ж вони часто заідеологізовані, і науковці за інерцією повторюють марксистсько-ленінські постулати про слабку роль тогочасної «нерідної преси» як вихователя трудящих мас, пропагандиста й агітатора. З історії розвитку журналістики Угорщини довідуємося, що найперші часописи теж не друкували мовою державотворчого етносу. Зокрема перші угорські періодичні видання видавали латиною («Mercurius veridikus Yungarikus» - «Угорський правдивий Меркурій», 1705), згодом німецькою, але не угорською мовою. П.М. Федченко з цього приводу зазначає: «коли після визволення від турецького ярма угорський двір вирішив мати й свою офіційну пресу, довелося знову звернутись до чужої мови, угорської освічені люди зовсім не знали. На цей раз мова видання була німецька. У березні 1721 року в Пожоні (Братислава), тодішній столиці Угорщини, всесвітньовідомий учений, член багатьох Європейських академій Матей Бель заснував тижневик «Нова посонесія». Крім нечисленної придворної інформації, газета подавала закордонні відомості» [18, с. 99 – 100].

Подібна ситуація була характерна для більшості регіонів України, що знаходилися під владою інших держав: перші видання, у тому числі й такі, що призначалися для українців, випускали мовами тих, держав, до яких належали українські землі (російською, польською, угорською, чеською). Здебільшого це було зумовлене не лише об'єктивними історичними процесами та нестачею українських кадрів, але й активним намаганням тогочасних урядів та шовіністично налаштованих політиків денационалізувати й асимілювати автохтонне населення. Аналогічна доля спіткала й закарпатських українців, а тому й не дивно, що першою газетою в краї був угорськомовний часопис.

Важливо зауважити: патріотично налаштована закарпатоукраїнська інтелігенція у середині XIX століття, а в першу чергу це було греко-католицьке духовенство, активно протестувала про-

ти асиміляторської політики угорських урядовців. Проте самотужки боротися закарпатським будителям було вкрай важко. Це, на нашу думку, стало причиною того, що з числа місцевої української інтелігенції багато хто долучився до видання угорськомовних газет, які були розраховані саме на закарпатоукраїнців. Лише таким чином можна було втілювати ідеї просвітництва серед зубожілого та значною мірою змадризованого населення. Водночас окремі представники місцевої інтелігенції сповідували ідеї панславизму й орієнтувалися на православну Росію, що згодом призвело до виникнення потужного русофільського напрямку в краї, у тому числі й у розвитку місцевої преси («Свѣтъ», «Новый свѣтъ», «Карпат», «Сова» та ін.).

Щоразу потужний вплив на розвиток закарпатської преси мали політичні події. А тому складно говорити про послідовну інформаційну політику угорськомовних видань, навіть тих, де редакторами були русини-українці. Не стала винятком авторитетна для свого часу газета «Ungvári Közlöny» («Ужгородські повідомлення»), яку спочатку очолював Стефан Ромжа, гімназійний професор релігії, згодом – серб Іван Йованович, а відтак – знову русин Стефан Дудинський. Через підтримку газетою постаті та політики Лайоша Кошута, ватажка угорської революції 1848-49 рр., котрий виступив проти Габсбурзької імперії та вимагав незалежності для Угорщини, дехто з дослідників [15] кваліфікував видання як орган опозиції, так званої «48-asok» (прихильники 48-го). Піддаючись політичним віянням, часопис був непослідовним так само, як і його кумир, особливо щодо устрою та мовної політики національних регіонів Угорщини, у тому числі й Закарпаття. Великою мірою саме такий підхід редколегії «Ungvári Közlöny» до «руських» інтересів змусив частину закарпатоукраїнської інтелігенції змінити ставлення до газети та дистанціюватися.

Окремі ж угорськомовні видання того часу зайняли на диво виважену й етнічно толерантну позицію, серед них і газета «Kelet» («Схід»), заснована Юлієм Дрогобицьким, директором Ужгородської учительської семінарії, 1888 року. Із 1892 року редактором видання став радванський парох Костянтин Левицький. Часопис звертав особливу увагу на соціальне становище «руської» інтелігенції та простого народу, обстоював права греко-католицької церкви, на його сторінках друкували статті, присвячені питанням педагогіки, етнографії тощо. Словом, видання, хоч і проголошувало себе угорським греко-католицьким тижневиком, але, крім суто релігійних питань, порушувало низку актуальних на той час суспільних проблем, обстоюючи інтереси простого народу, зокрема «руського». Августин Волошин, порівнюючи цю газету з іншими тогочасними часописами, так оцінює її роль: «Kelet» усилювався бути таким мадярським органом підкарпатських русинів, яким були руський «Свѣтъ» або «Карпат». Од 1897 р. сталася політичною, підпорювала кат. (народну) партію. Після появи «Gk. Szemle» у котрій час «Kelet» перестав виходити. В національній ділі менше рішительний напрям мала друга ма-

дярська газета «гр. католиків» «Kárpát Lapok», редагована Владимиром Раманцьом. Ся газета виходила од рока 1895 до кінця 1903. В 1899 році став видавати др. Александер Микита, проф. богословія свою чисто богословську газету «Felvidéki-Sion» (Верховинський Сіон), котра виходила лиш за 3 роки. Др. Ал. Микита в сій газеті усилювався популяризувати пізнання богословські, толковав наш обряд, подава інтересантні статті з історії церкви нашої і із ширення христ. віри» [4, С. 66]. Колоритним для початку ХХ століття було єдине сатирично-гумористичне видання угорською мовою «Grimász» («Гримаса»).

Типологічно закарпатські періодичні видання, що видавалися в дорадянський період угорською мовою, у першу чергу, можна чітко поділити за редактурую на такі групи: 1) видання, які редагували етнічні угорці; 2) часописи, де редакторами були закарпатські українці; 3) угорськомовна періодика, котру редагували представники інших національностей. Зокрема такий поділ пропонує дослідник В. Габор [6]. До нього в описі видань Закарпаття маємо лише поголовну (хоч і дуже ґрунтовну для свого часу) характеристику усієї преси краю загалом (М.Лелекач, І.Гарайда «Загальна бібліографія Подкарпаття», Унґвар, 1944). Тематично видання варто кваліфікувати як соціально-релігійно-культурницькі. Хоча окремі часописи дорадянського періоду й ставали на платформи політичних партій, проте не були до кінця їх «агітаторами й пропагандистами». Винятком є період окупації Закарпаття режимом М. Горті, коли проводилася відверта політика знищення ненадійних та підозрілих.

У розвитку угорськомовної преси Закарпаття радянського часу можна виокремити кілька етапів. Окремі з них маємо підстави схарактеризувати як часткове завмирання угорського культурницького життя та дискримінацію угорського етносу. Так сталося одразу після встановлення нової влади й курсу на побудову соціалістичного суспільства, коли, всупереч постулатам інтернаціоналізму, угорськомовна преса перестала друкуватися. Було розпочато швидкий процес націоналізації заводів, залізничного транспорту, засобів зв'язку, промислових підприємств. «Крім того, націоналізації підлягали всі підприємства поліграфічної промисловості – друкарні, літографії, цинкографії...; заклади освіти – початкові, середні та спеціалізовані; культурно-освітні установи – кінематографи, театри, стадіони» [11, с. 622]. Нова влада проводила недолугу політику національної освіти, «для дітей угорської національності достатньої кількості шкіл не вистачало. Це мотивувалося тим, що частину вчителів угорських шкіл від педагогічної діяльності було усунуто. Особливо виникли проблеми з відкриттям неповно середніх та середніх шкіл з угорською мовою навчання, про що свідчать скарги угорського населення в урядові установи України» [11, с. 648]. Усе це відбувалося на фоні масових арештів «ненадійних» елементів серед закарпатських угорців та німців, які відправлялися в табори для військовополонених. Щодо тогочасної інформаційної політики в поліетнічному регіоні, то

часто доходило до абсурдних ситуацій, котрі аж ніяк не сприяли зміцненню довіри до нової влади. Так, голову народного комітету в угорськомовному селі Саловка Петра Гусара було звільнено з цієї посади (без згоди односельчан) за те, що «відмовлявся одержувати «Вісник Народної Ради», бо в селі ніхто не розумів по-українськи. Його дії були визнані «антинародними і провокаційними» [11, с. 650].

У регіоні створювалася нова, жорстка радянська інформаційна система, у тому числі й для угорського етносу. Комуністична угорськомовна газета «Munkás Ujság» («Робітничка газета») стала «Kárpáti Igaz Szó» («Карпатське слово правди») і протягом 1946 – 1967 рр. виходила як дубляж «Закарпатської правди», органу місцевого обкому компартії. Відносна автономія газетярського життя угорців почалася з березня 1967 року, коли «Kárpáti Igaz Szó» стала виходити як самостійне угорськомовне видання. Після проголошення незалежності України «Kárpáti Igaz Szó» кваліфікують як єдину загальнодержавну угорськомовну газету в країні.

Загалом від часу встановлення радянської влади й до 1967 року на Закарпатті, крім угорського дубляжу «Закарпатської правди», виходило ще два: у 1952 році почав друкуватися «A kommunizmus fényei», дубляж ужгородської районної газети «Вогні комунізму», органа місцевого райкому компартії, 27 березня 1957 року виходить «A Kommunizmus Zászlaja», дубляж «Прапора комунізму», видання Виноградівського райкому компартії. Друкування угорського дубляжу залежало від примх партійних чиновників, і залежно від курсу партії вихід його він міг припинятися. Так сталося у виноградівській районці: 1962 року випуск угорського дубляжу було припинено і відновлено лише у квітні 1965 року. Єдиною газетою на Закарпатті, яка тривалий час виходила угорською мовою, була «Veres Zászló» («Червоний прапор»), заснована 9 грудня 1945 року як орган Берегівського райкому компартії. З 1 січня 1955 року почали друкувати український варіант газети. Практично усі угорськомовні дубляжі з тими чи іншими трансформаціями, які диктувалися постановами ЦК КПРС, проіснували до самого розвалу СРСР. Говорити про якусь самостійність та унікальність публікацій у закарпатській угорськомовній періодиці цього часу не доводиться. Структура часописів, тематика і зміст не відрізнялися від решти газетних видань Закарпаття нічим, окрім мови.

Процес лібералізації, у тому числі щодо угорської преси, почався після смерті Й.Сталіна. Проте не слід вважати, що це були потужні демократичні зміни, котрі торкнулися усіх підвалин суспільного життя. Процес радянзації був уже добре вкорінений на Закарпатті, але на місцевих угорців величезний вплив мали революційні події в сусідній Угорщині, що сталися восени 1956 року. «Відлига», яка почалася в СРСР після смерті Сталіна у 1953 році, через низку історичних, національних та геополітичних причин вплинула на угорське суспільство значно глибше і серйозніше, ніж на сусідні країни соцтабору. Під тиском Москви, стривоженої назріванням суспільного конфлікту в Угорщині, М.

Ракоші був змушений погодитися на певну лібералізацію політичного курсу. Він залишився першим секретарем ЦК УПТ, але посаду прем'єр-міністра отримав член політбюро Імре Надь, уряд якого намітив програму сміливих реформ. Зокрема було зроблено акцент на прискореному розвитку сільськогосподарського виробництва, легкої та харчової промисловості. Почалася реабілітація незаконно засуджених, активізувалася діяльність громадських організацій» [5]. Після введення радянських військ до Будапешту та придушення угорської революції КДБ почало справжнє полювання на прихильників революційних змін. «В історію революції золотими сторінками вписано запеклий опір повстанців у районі кінотеатру «Корвін» і в центрі Пешта, на площі Москви в Буді, у промисловому районі столиці Чепелі. Залишки озброєних загонів пішли в підпілля. Після закінчення воєнних дій за ними почалося справжнє полювання радянських спецслужб, що розв'язали масовий терор проти «контрреволюціонерів». До середини листопада радянські органи безпеки заарештували 1372 особи, серед яких було чимало невинних угорських громадян, частину з яких, насамперед молодь, усупереч міжнародним правовим нормам вивезли до СРСР. В Угорщині розпочалися військово-польові суди. Серед засуджених до страти був і лицар Угорської революції Імре Надь» [5].

Після революційних подій в Угорщині пройшла хвиля арештів серед угорськомовного населення Закарпаття. Одночасно відбулися певні ідеологічні послаблення, на Закарпатті активізувалася угорськомовна літературна діяльність, угорські поети краю друкуються на сторінках «Kárpáti Igaz Szó» та в періодичних виданнях Угорщини. Зокрема з'являються твори Ласла Балли, Вілмоша Ковача, згодом Барабари Салаї, Деже Ченгері, Дьєрдя Дупки, Кароя Балли та ін. Їхня творчість отримує позитивні відгуки на сторінках регіональної та республіканської україномовної преси. До прикладу, 1957 року про збірку поезій «Rohanó évek sodrában» («В потоці років») Л.Балли з'являються позитивно-піднесені рецензії: «Слово угорського поета» Ю.Шкробинця («Закарпатська правда», 4 січня), «Щирий голос» С.Панька («Літ. газета», 15 листопада) тощо.

Проте, крім появи літературних творів та окремих наукових розвідок угорською мовою, нічим особливим етнічне життя угорців на сторінках преси не вирізнялося аж до початку перебування в СРСР. Перехід від єдиного суб'єкта управління засобами масової інформації в роки монополії комуністичної влади до ринкових реформ періоду перебування значно розширив тематичну палітру преси. Поволі змінювалися функції ЗМІ, послабшала роль преси як організатора мас, агітатора і пропагандиста. Звільнившись від тотальної опіки, на сторінках крайової, у тому числі й угорськомовної, преси друкуються архівні, перш за все секретні матеріали, що реабілітують несправедливо переслідуваних та забутих. Активно друкуються матеріали, котрі засуджують злочини посадових осіб, які ще

кілька років тому були поза критикою. У цей період з'явився особливо сильний зв'язок між редакцією й читацькою аудиторією, із захопленням перечитуються нерідко передруковані з інших видань матеріали повернутої літератури, ведуться дискусії про білі плями в історії, порушуються проблеми екології (зокрема Пістрялівської РЛС), питання про НЛЮ, які були засекречені. Разом з тим ЗМІ потерпали від політичного безладу й поглиблення соціально-економічної кризи в державі, читацька аудиторія усе більше не довіряла обіцянкам М.Горбачова та іншим авторам перебудови.

Після проголошення незалежності на Закарпатті особливо активно поширюється культурно-національний рух, найбільшою мірою в краї це стосувалося угорського етносу. Так, лише упродовж 1993–2000 рр. були зареєстровані десятки національно-культурних громадських організацій угорців: Товариство угорської культури Закарпаття (1993), Товариство угорської інтелігенції Закарпаття (1993), Демократична спілка угорців України (1993), до складу останньої долучилися, крім закарпатських (Форум угорських організацій Закарпаття, Мукачівський літературно-просвітний клуб ім. Ференца Ракоці II, Закарпатське угорське товариство працівників охорони здоров'я, Свалявський угорський культурний союз, Тячівське угорське культурне товариство, Спілка угорських журналістів Закарпаття, товариство угорської культури Берегівщини, Закарпатська угорська спілка «Газда» та ін.), товариства з інших регіонів України (Товариство угорської культури Львівщини, Товариство угорців Івано-Франківська «Балатон», Дніпропетровське товариство угорців, Київське товариство угорців, Кримське товариство угорців ім. Шандора Петєфі та ін.). Щоправда, радикальні настрої деяких членів угорських товариств (зокрема ТУКЗ) стосовно підтримки спорудження пам'ятника здобуття угорцями нової батьківщини на місці розстрілу карпатських січовиків на Верещькому перевалі, утворення автономного угорського Притисянського району викликає гарячі дискусії в регіональній та загальнодержавній пресі [див. дет.: 17]. Угорщина ж останнім часом намагається проводити чітку та виважену політику щодо України й активно підтримує українські дії,

що потребують міжнародного визнання [див.: 13], але водночас усіяло сприяє існуванню угорських товариств на Закарпатті.

У цьому зв'язку зауважимо, що саме національно-культурні спілки стали першими ініціаторами створення нових незалежних угорськомовних ЗМІ на Закарпатті. Упродовж нетривалого часу після проголошення незалежності в краї замість півтора десятка обласних та районних газет було зареєстровано близько 300, і значна частина часописів задекларована як угорськомовна. Окремі з них зникли з інформаційного простору, до прикладу, так сталося з газетою «Суспільство, економіка, культура», яку намагався видавати Форум угорських організацій Закарпаття, дитячим журналом «Irkа» («Зошит») Закарпатського угорськомовного педагогічного товариства. За нашими підрахунками, доволі регулярно виходять 15 угорськомовних видань (див. додаток 2), частина з яких залишається догаційною та перебувають у державній власності («Kárpáti Igaz Szó», «Beregi Hírlap», «Ungvári vidéki hírek», «Nadyszőlős-vidéki Hírek»), інші – відносно незалежні і провадять інформаційну політику свого видавця, редакційного колективу («Kárpátaloi szemle», «Kárpátalja»). Партиїної преси серед угорськомовних видань практично немає, хоча й були спроби створити орган соціал-демократичної партії (об'єднаної), зокрема «Notármenti szocialdemokrata» («Прикордонний соціал-демократ»). Цікавим явищем є дитяча («Babita»), скаутська («Nyomkereső») та релігійна («Új hojtás») преса. Кожна з них може бути предметом окремого дослідження. Разом із тим сучасна угорськомовна періодика засвідчує, що в інформаційному просторі Закарпаття не лише збільшилася кількість періодичних видань, але й відбулися різючі якісні типологічні зміни преси в нових умовах.

Таким чином, угорський етнос Закарпаття, пройшовши шлях соціально-політичних потрясінь, зберіг мову, культуру, звичаї та прадідівські традиції й активно пропагує національні здобутки на сторінках преси рідною мовою. Угорці представлені в усіх органах української влади, активно вносять пропозиції до проектів законів, котрі стосуються національних питань, що сприяє реалізації особистих і громадянських прав угорської меншини Закарпаття.

Література

1. Бабинець І. Становлення українсько-угорських міждержавних відносин (1991-1993 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжвідомчий збірник наукових праць на пошану члена-кореспондента НАН України І.М.Мельникової / Відп. ред. С.В.Віднянський. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. – Вип. 12. – С. 85-94.
2. Бабинець І.І. Закарпаття в системі міждержавних відносин України і Угорської республіки (1991-2004 рр.) Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Ужгор. нац. ун-т. – Ужгород, 2004. – 24 с.
3. Берені Андраш. Суспільно-політичне становище та культурний розвиток угорської національної меншини Закарпатської області (1991-2004 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Ужгородський національний ун-т. – Ужгород, 2007. – 224 с.
4. Волошин А. Спомини/ Твори/ Упоряд., передмова, підготовка текстів та примітки Олекси Мишанича і Павла Чучки/ Августин Волошин. – Ужгород: Гражда, 1995. – 447 с.
5. Віднянський С. У «дружніх» обіймах Кремля. До 50-річчя Угорської революції 1956 року/ Степан Віднянський. – «Дзеркало тижня» № 40, 21 Жовтень 2006. [електронний ресурс]. – Режим

- доступу: <http://www.dt.ua/newspaper/articles/48145#article>.
6. Габор В. Українські часописи Ужгорода (1867 – 1944 pp): Історико-бібліографічне дослідження / Василь Габор. – Львів, 2003. – 564 с.
  7. Добош І. Історія української журналістики Закарпаття 20-30-х років ХХ ст./ Іван Добош. – Івано-Франківськ, 1995. – 128 с.
  8. Лемак В. Колективізація на Закарпатті, або як комуністи знищували господаря/ Календар українців Угорщини/ Василь Лемак. – Ужгород, 2000. – С. 102-104.
  9. Лисовой П.Н. Журналистика Закарпаття второй половины XIX – первой половины XX столетий и ее связи с другими украинскими землями и Россией/ автореф. дис. докт. филол. наук/ П.Н.Лисовой. – Киев, 1970. – 48 с.
  10. Малець О.О. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40 – 80-х рр. ХХ ст./ Малець Олександр. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППЮ, 2004. – 188 с.
  11. Нариси історії Закарпаття. – Т. II (1918 – 1945)/ Ред. колегія: І.Гранчак, Е.Балагурі, І.Грицак та ін. /Нариси... – Ужгород: Закарпаття, 1995. – 663 с.
  12. Населення Закарпатської області за даними перепису 1989 року. Статистичний збірник. – Населення... – Ужгород, 1990. – 65 с.
  13. Плоскіна В. Засудження Голодомору в Україні Парламентом Угорщини / Василь Плоскіна. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrajinci.hu/parlament/rezolyucija.htm>.
  14. Постанова ЦК КПУ про посилення цензури / Історія української культури: збірник матеріалів і документів / Упоряд.: Б.І.Білик, Ю.А.Горбань, Я.С.Калакура та ін. / За ред. С.М.Клапчука, В.Ф.Остафійчука / Історія... – К.: Вища школа, 2000. – 607 с.
  15. Стрипський Я. Початки друкарства на Подкарпаттю // Зоря-Најnal. – 1942. – Ч. 3/4. – С. 261-289.
  16. Остапець Ю.О., Токар М.Ю. Закарпаття через призму політичних виборів: монографія/ Серія «Studia regionalisnisa» / Юрій Остапець, Мар'ян Токар. – Ужгород: Вид-во «Карпати», 2009. – 408 с.
  17. Федака П. Дружба між двома народами може бути тільки взаємною/ Павло Федака.- Закарпаття онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [ttp://zakarpattya.net.ua/ukr-news-20515-Pavlo-Fedaka](http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-20515-Pavlo-Fedaka).
  18. Федченко П.М. Преса та її попередники / П.М.Федченко. – К.: Наукова думка, 1969. – 350 с.
  19. Хунгарология в Ужгородском государственном университете: Библиографический указатель. – Ужгород: Изд-во «Радянське Закарпаття», 1990. – 160 с.

Додаток 1

Угорськомовні періодичних видання на Закарпатті у 1845-1945 рр.

1. «Közérdekek Csarnoka» («Загальногромадська галерея»), 1867 р.
2. «Ungvári Közlöny» («Ужгородські повідомлення»), 1867 р.
3. «Ungvár»: Közérdekű Hetilap («Ужгород»), 1880 р.
4. «Magyar Kárpát»: Melléklet az orosz «Kárpáthoz» («Угорський Карпат»), 1875 р.
5. «Kelet»: A magyarországi görög katolikusok érdekeit képviselő hetilap. («Схід»), 1888 р.
6. «Kárpát Lapok»: Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. («Карпатські листки»), 1895 р.
7. «Görög Katolikus Szemle»: Egyházi és társadalmi hetilap. («Греко-католицький огляд»), 1899 р.
8. «Felvidéki Sion»: G.-kath. Egyázi s irodalmi foluóirat. («Верховинський Сіон»), 1899 р.
9. «Kárpát» («Карпат»), 1919 р.
10. «Kassa-Ungvári Hirdetményi Lap. («Кошицько-Ужгородський інформаційний листок»), 1845 р.
11. «Kárpát Hírnök»: Társadalmi, népgazdászati, s közhasznú ismeretek közlönye. («Карпатський вісник»), 1861 р.
12. «Felvidék» («Верховинський край»), 1863 р.
13. «Ungvári Hirlap» («Ужгородські новини»), 1867 р.
14. «Uj Közlöny»: Pártinkivüli Polit. Napilap. («Новий вісник»), 1868 р.
15. «Ung» – Ungvár («Унг- Ужанщина»), 1873 р.
16. «Magyr Tanítójelölt»: Óvó-, tanítónőés tanítójelöltel lapja. («Угорський помічник учителя»), 1908 р.
17. «Rusziinszkói Népszava»: A rusziinszkói social-dem. part központi közlönye («Русинське народне слово»), 1921 р.
18. «Néplap»: Ismeretterjesztő társadalmi és gazdasági hetilap. («Народний листок»), 1922 р.
19. «Grimász» («Гримаса»), 1923 р.
20. «Határszéli Ujság»: A Rusziinszkói ker.szos. part hivatalos hetilapja. («Прикордонна газета»), 1923 р.
21. «Kárpáti Híradó» («Карпатський вісник»), 1924-1933 рр.
22. «Keleti Ujság» («Східна газета»), 1923 р.
23. «Köztársasági Híradó» («Республіканський вісник»), 1924 р.

24. «Köztársasági Magyar Híradó» («Республіканський угорський вісник»), 1924 р.
25. «Munkás Ujság»: A Csehszlov.komunista part P.R. kerületének hivatalos közlönye. («Робітнича газета»), 1924 р.
26. «Kárpátalja»: Politikai, gazdasági és társadalmi hetilap. – Megjelenik minden vasárnap. Sz. («Підкарпаття»), 1926 р.
27. «A Polgár» («Громадянин»), 1927 р.
28. «Magyar Iskola»: A podkárpatzskaruszi általános Magyar tanilóegue stilet hivatal s lapja. («Угорська школа»), 1928 р.
29. «Kárpáti Vasárnap»: A magyar-ruthén testvériség lapja. – Megjelenik minden vasárnap. («Карпатська неділя»), 1939 р.
30. «Jövő» (Майбутнє) правдоподібно, що часопис виходив у 30-х роках ХХ ст.
31. «Magyar Élet» («Угорське життя») ймовірно видається, що часопис виходив у 30-х роках
32. «Szabadság»: A szocialdemokr. part polit. és gazdasági hetilapja («Свобода»)
33. «Kárpáti Magyar Hirlap» («Карпатські угорські новини»), 1920 р.

Додаток 2

Новітні угорськомовні періодичні видання на Закарпатті (1945 -2010 рр.)

1. «Kárpáti Igaz Szó» («Карпатське слово правди»), газета Закарпатської обласної ради та облдержадміністрації. Видання засновано у січні 1920 р. під назвою «Munkás Ujság» («Робітнича газета»). Упродовж 1946 – 1967 рр. виходить як дубляж обласної газети «Закарпатська правда», з березня 1967 знову самостійне видання.
2. «Beregi Hirlap» («Вісник Берегівщини»), газета заснована 1 січня 1945 року під назвою «Veres Zászló» («Червоний прапор») як орган Берегівського райкому компартії, із 1 січня 1955 року виходить український дубляж.
3. «Ungvári vidéki hírek» («Вісті Ужгородщини»), угорськомовний дубляж газети Ужгородської райради та райдержадміністрації, друкується із 1952 року. До 1991 року виходить під назвою «A kommunizmus fényei» («Вогні комунізму»). Україномовна газета заснована 1949 року.
4. «Nadyszőlős-vidéki Hírek» («Новини Виноградівщини»), угорськомовний дубляж газети Виноградівської райради та райдержадміністрації, друкується із 27 березня 1957 року під назвою «A Kommunizmus Zászlaja» («Прапор комунізму»). У 1962 році друкування угорського дубляжу було припинено і відновлено у квітні 1965 року. Із 1990 року газета має сучасну назву.
5. «Kárpátaloi szemle» («Закарпатський огляд»), газета заснована 28 жовтня 1993 року Товариством угорської культури Закарпаття.
6. «Kárpátalja» («Закарпаття»), газета заснована 25 грудня 2000 року ТзОВ «Карпатоліо».
7. «Kárpáti Magyar kronika» («Карпатська угорська хроніка») Газета заснована 2000 року Товариством угорської інтелігенції Закарпаття як громадсько-політичне видання.
8. «Nyomkereső» («Слідопит»), журнал заснований 2 червня 1995 року Закарпатською асоціацією угорських скаутів.
9. «Szolyvai krónika» («Свалявська хроніка»), газета заснована 7 лютого 1995 року Свалявським угорським культурним союзом.
10. «Határmenti szocialdemokrata» («Прикордонний соціал-демократ»), газета-тижневик, заснована 1999 року обласним бюро Закарпатської обласної організації Соціал-демократичної партії України (об'єднаної)
11. «Új hojtás» («Новий пагін»), газета заснована 2000 року Закарпатською Апостольською адміністрацією Римо-католицької церкви.
12. «Babita» («Чубчик»), газета заснована 4 листопада 1994 року редакцією журналу «Тарогато» як часопис для дітей.
13. «Csizaj» («Чизай»), журнал виходить із 29 грудня 2000 року, заснований спільним українсько-американсько-російським підприємством «Айсберг» як науково-практичне видання.
14. «Bereg-info» («Берег-інфо»), газета зареєстрована 17 жовтня 1995 року Степаном Карловичем Сабослаєм.
15. «Szivárvány» («Райдуга»), часопис зареєстровано 19 жовтня 1993 року К.К Товтом та М.І. Балогом як громадсько-політичне видання.

Бідзіля Юрій Михайлович – канд. філол. наук, професор, завідувач кафедри журналістики УжНУ.